

โรงเรียนบ้าน

ความหมาย

โรงเรียนบ้าน (Home School) คือ การจัดการศึกษาในครอบครัว เป็นการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้วางแผนอย่างมีจุดมุ่งหมายให้แก่เด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวโดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้าน หรือสถานการณ์แบบครอบครัวที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นครู หรือเป็นผู้กำกับดูแลกิจกรรมนั้น

ความเป็นมาและแรงผลักดันการจัดโรงเรียนบ้าน

การจัดโรงเรียนบ้านแพร่หลายมากขึ้นในหลายประเทศ โดยกระแสความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ปรากฏชัดเจนในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมาเอง ซึ่งปัจจัยที่จุดกระแสการศึกษาทางเลือกแบบนี้ขึ้นนั้นมีอยู่หลายประการ ทั้งในส่วนที่เป็น ปัจจัยเฉพาะประเทศ ได้แก่ บริบทหรือความเปลี่ยนแปลงอันเป็นเครื่องมืออธิบายกระแสความต้องการเรื่องการศึกษาทางเลือกในแต่ละประเทศ อาทิ ในสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ได้มีภาวะวิกฤตทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดกระแสความต้องการมหาชนให้มีปฏิรูปการศึกษาและเกิดขึ้นอย่างรุนแรง เนื่องจากปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้จึงเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวจำนวนหนึ่งหันไปพึ่งการศึกษาทางเลือกในรูปโรงเรียนบ้านมากขึ้น

นอกจากนี้กระแสโรงเรียนบ้านยังอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยร่วม ได้แก่ บริบทหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นร่วมกันในหลายๆ ประเทศและเป็นส่วนผลักดันกระแสความนิยมเรื่อง โรงเรียนบ้าน เช่นกัน อาทิ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีทางการศึกษาในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เจริญรุดหน้าไปมาก การเรียนด้วยตนเองผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

และมัลติมีเดียมีความเป็นไปได้มากขึ้นและราคาถูกลง ในประเทศที่เจริญแล้ว เป็นเหตุให้รูปแบบการเรียนรู้อยู่กับบ้านที่ “ผู้เรียนกำกับวิถีทางการเรียนรู้ของตนเอง” (self-directed learning) จึงมีความเป็นไปได้โดยสะดวกและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับ

จำนวนเด็กที่อยู่โรงเรียนบ้านของบางประเทศ

สหรัฐอเมริกา มีจำนวน 1,230,000 คน ในปี พ.ศ.2540 และประมาณว่าจะเป็น 6,870,000 ในปี พ.ศ. 2551

ออสเตรเลีย มีจำนวน 18,000 คน ในปี พ.ศ.2540 และประมาณว่าจะเป็น 83,000 คน ในปี พ.ศ.2551

ฝรั่งเศส	มีประมาณ 20,000	คน
นอร์เวย์	มีประมาณ 200	คน
อังกฤษ	มีประมาณ 20,000	คน
แคนาดา	มีประมาณ 30,000	ครอบครัว

รูปแบบและแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโรงเรียนบ้าน

ท่ามกลางความหลากหลายของรูปแบบการจัดการโรงเรียนบ้าน ซึ่งต่างกันไปในแต่ละครอบครัวนี้ สิ่งซึ่งดูจะเป็นลักษณะร่วมและแนวโน้มหลัก ก็คือการเปิดโอกาสให้เด็กเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น เพื่อให้เด็ก ๆ มีความสุขกับการเรียนรู้โดยมีพ่อแม่คอยดูแลให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็ก ๆ ในระบบโรงเรียนบ้านเป็นเรื่องสนุกสนานมีชีวิตชีวา ที่พ่อแม่และนักการศึกษาจำนวนมากเชื่อว่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยกันรักษา “ไฟแห่งการเรียนรู้” ไว้ในตัวเด็กได้ตลอดไป

ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนบ้าน

1. ส่วนใหญ่แม่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน
2. ส่วนใหญ่สอนแต่ลูกของตนเอง
3. ส่วนใหญ่ใช้เวลาสอนประมาณ 20-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละประมาณ 5 ชั่วโมง
4. รูปแบบการสอนมีหลากหลายตั้งแต่แบบประเพณีนิยมที่มีตารางสอนและแผนการสอนชัดเจน ไปจนถึงแนวการสอนแบบไม่มีโครงสร้างชัดเจน โดยให้เด็กเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดสาระ ทิศทาง และอัตราความเร็วในการเรียน

5. ครอบครัวจำนวนมากมีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ลูกของตน เช่น การร่วมกิจกรรมกับชุมชน โบสถ์ กลุ่มลูกเสือและเนตรนารี การทัศนศึกษาร่วมกับครอบครัวโรงเรียนบ้านอื่นๆ การไปพิพิธภัณฑ์ การไปเยี่ยมบ้านคนชรา เป็นต้น

6. ส่วนใหญ่มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ที่จัดโรงเรียนบ้านในละแวกใกล้เคียงกันไปจนถึงระดับชาติ เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในส่วนองค์กรระดับชาติที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ National Home Education Research Institute และ Home School Legal Defense of America ซึ่งมียุทธศาสตร์ทั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินทางการกฎหมายตามลำดับ

โดยสรุปแล้ว ลักษณะการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบโรงเรียนบ้านค่อนข้างจะมีพื้นฐานแนวคิดที่ต่างจากการสอนในระบบ “โรงเรียน” ทั่วไปอยู่ไม่น้อย นับตั้งแต่วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่มุ่งสร้าง “นักเรียนตลอดชีวิต-นักคิดอิสระ” ไปจนถึงรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองค่อนข้างมาก ซึ่งมักจะต่างจากโรงเรียนทั่วไปที่ดูจะเน้นแต่การสร้าง “ผู้รู้” ตามเนื้อหาวิชาหรือทักษะที่กำหนด กับ การสอนแบบ “บอกหนังสือ” ที่เน้นบทบาทครูเป็นสำคัญ

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บทบาทของพ่อแม่ในการเป็น “ครูของลูก” ในรูปแบบโรงเรียนบ้านนั้นค่อนข้างเป็นบทบาทของ “นักจัดการเรียนรู้” (learner manager) มากกว่าเป็น “นักสอน” เหมือนครูทั่วไป เพราะหัวใจสำคัญคือการจัดสภาพการณ์ให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมีความสุข ตามความถนัดและความสนใจของตน เพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ที่ “รักเรียน” และมีไฟแห่งการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

ข้อได้เปรียบของโรงเรียนบ้านที่มักจะถูกอ้างถึง

1. พ่อแม่ผู้ปกครองมีเวลาอยู่กับลูกเต็มที่มีความผูกพันอบอุ่นระหว่างพ่อแม่ลูกย่อมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
2. พ่อแม่ผู้ปกครองมีโอกาส “เลือก” และ “ปรับ” แนวทางการจัดหลักสูตรและการสอนให้เหมาะกับแบบแผนชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการและความพร้อมของลูกได้อย่างยืดหยุ่น แทนการส่งลูกไปรับการศึกษาแบบ “เหมาโหล” ที่บังคับให้ลูกต้องเรียนทุกอย่างเหมือนกัน และพร้อมๆ กับเด็กอื่นๆ ในขณะที่ลูกยังอาจไม่สนใจหรือไม่พร้อมที่จะเรียนเรื่องนั้นๆ
3. เด็กได้รับการปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจและสิทธิเสรีภาพของตนเอง ไม่มีพ่อแม่คนใด “ตีตรา” ลูกว่าเป็น “เด็กเรียนช้า” หรือ “เด็กมีปัญหา” เหมือนในโรงเรียน
4. การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาโดยไม่มี “เปิดเทอม” หรือ “ปิดเทอม” ที่ชัดเจนการเรียนรู้อย่างสนุกสนานต่อเนื่องจะค่อยๆ ลูกฝังจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้อยู่เสมอเช่นกัน
5. ในชีวิตจริงการเรียนรู้และพัฒนาตนเองก็ไม่มีเปิดเทอมหรือปิดเทอมเช่นกัน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติจริง เป็นได้ง่ายขึ้นในบรรยากาศของครอบครัว ที่สามารถจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งในบ้านนอกบ้านได้มากมาย แทนที่จะให้เด็กเรียนแต่จาก “หนังสือ” และ “คำบรรยาย” เท่านั้น

เงื่อนไขความสำเร็จของการเป็นพ่อแม่ที่จัดโรงเรียนบ้าน

เคล็ดลับความสำเร็จของการเป็นพ่อแม่ น่าจะประกอบด้วยเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ รวม 6 ประการ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่น แน่นแฟ้นระหว่างพ่อแม่ลูก การ “พูดจา” กันได้ตรงๆ ทุกเรื่องแม้ยามที่มีความคิดขัดแย้งกันก็ตาม นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่ดียังนำไปสู่การสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างพ่อแม่ในการจัดโรงเรียนบ้านอีกด้วย

2. สิ่งแวดล้อมในบ้านมีลักษณะกระตุ้นการเรียนรู้ เช่นการสะสมหนังสือประเภทต่างๆ ที่หลากหลายการมีมุมอ่านหนังสือที่สบายๆ สำหรับทุกคนในบ้าน

3. การมีจิตมุ่งมั่นอันแน่วแน่ของพ่อแม่ที่จะทำหน้าที่ “ครูของลูก”

4. การมีระเบียบวินัย และความสามารถในการเรียนรู้ของพ่อแม่เองเป็นสิ่งสำคัญ เช่นการปฏิเสธภาระงานอื่นๆ หรือการรับโทรศัพท์ระหว่างวัน เพื่อให้การสอนไม่ถูกรบกวนหรือขัดจังหวะ พ่อแม่บางรายถึงกับต้องซื้อเครื่องตอบรับโทรศัพท์อัตโนมัติ เพื่อให้มีเวลาสอนลูกระหว่างวันอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การที่พ่อแม่มีความตั้งใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสอนอย่างสม่ำเสมอก็มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการจัดโรงเรียนบ้าน เช่นกัน

5. การมี “กลุ่มสนับสนุน” ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนญาติ หรือกลุ่มพ่อแม่ที่จัดโรงเรียนบ้านด้วยกันที่คอยให้ทั้งกำลังใจ กำลังใจ และกำลังความคิดแก่กัน

6. ความใจกว้างเปิดรับข้อชี้แนะจากใครๆ ของพ่อแม่เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้พ่อแม่พัฒนาการเรียนการสอนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่าพ่อแม่ที่จัดโรงเรียนบ้านนั้น ไม่ต้องถึงกับร่ำรวยหรือความรู้สูงจึงจะทำได้ ขอแต่เพียง “มีใจ” และ “มีเวลา” ผนวกกับสัมพันธ์ภาพและการมีระเบียบวินัยที่ดีในครอบครัวก็ช่วยให้สามารถจัดโรงเรียนบ้านที่ดีและมีคุณค่าสำหรับลูกๆ ได้

ความสำคัญของเครือข่ายและความเป็นชุมชน

สิ่งที่อาจเป็นกำลังใจและข้อคิดเพิ่มเติมสำหรับพ่อแม่ที่อาจกำลัง “หนักใจ” กับภาระอันท้าทายในการจัดโรงเรียนบ้านก็คือ ครอบครัวยุคใหม่ไม่น้อยที่มี “แหล่งเติมพลัง” ให้แก่ตนเอง โดยการรวมตัวกันเป็น “กลุ่มครอบครัวโรงเรียนในบ้าน” ที่อาจรวมกันขึ้นเป็นชุมชนย่อยๆ ที่มีเจตนารมณ์ตรงกัน และสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน

กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มพ่อแม่โรงเรียนบ้าน

1. จัดประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติปัญหาประสบการณ์เป็นครั้งคราว
2. ไปทัศนศึกษาร่วมกันหลาย ๆ ครอบครัว
3. จัดวิทยากรมาบรรยายพิเศษให้สมาชิกในกลุ่ม
4. พบปะสังสรรค์ จัดงานปาร์ตี้เพื่อกระชับสัมพันธ์กัน
5. จัดงานประจำปีของกลุ่มซึ่งอาจทำในรูปแบบนิทรรศการ ผลงานของลูกๆ สมาชิก การแสดงละครหรือดนตรี
6. จัดนิทรรศการหลักสูตร นำบริษัทห้างร้านที่ทำสื่อดีๆ มาเสนอผลิตภัณฑ์
7. จัดสัมมนาวิชาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่สนใจสำหรับสมาชิก
8. จัดตั้งห้องสมุดเล็กๆ ของกลุ่มเป็นแหล่งหยิบยืมหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการจัดโรงเรียนบ้านสำหรับสมาชิก
9. จัดทำหนังสือหรืออนุทินประจำปี บันทึกความทรงจำร่วมกัน
10. ประสานกับหน่วยงานที่ให้บริการทดสอบหรือครูผู้ชำนาญการมาให้บริการแนะนำปรึกษาเรื่องการสอบวัดความรู้ด้านต่างๆ

นอกจากนี้ การดึงชุมชนและกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการโรงเรียนบ้าน ก็ยังเป็นประโยชน์ทวีคูณ เพราะหากจะว่าไป ชุมชนใดๆ ก็ย่อมประกอบด้วยสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งนั่นเอง

การทำกรใด ๆ เช่นเรื่อง โรงเรียนบ้านของบางครอบครัวในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนนั้นก็ย่อมเป็นแรงหนุนให้ครอบครัวนั้นรู้สึกอบอุ่น มั่นคงในการกระทำของตนเอง และในทางกลับกัน สายใยระหว่างครอบครัวต่างๆ ในชุมชนก็ย่อมส่งผลให้ชุมชนนั้น ๆ เข้มแข็งและมั่นคงขึ้นด้วย

ความสำเร็จของเด็กจากโรงเรียนบ้าน

จากกลยุทธ์การเรียนรู้อยู่กับบ้าน ประกอบกับเทคนิคการประเมินผลที่ช่วยกระตุ้นการพัฒนาขีดความสามารถของเด็กตามที่กล่าวมา นับว่ามีส่วนช่วยอธิบายความสำเร็จของเด็กจากโรงเรียนบ้านอยู่ไม่น้อย

ผลการวิจัยในสหรัฐหลายชิ้นได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนระหว่างเด็กโรงเรียนบ้าน กับเด็กในโรงเรียนปกติ ซึ่งผลในภาพรวมค่อนข้างจะชี้ไปในทางเดียวกันคือเด็กจากโรงเรียนในบ้านจะไม่ได้ “ผิดปกติ” อย่างที่คนจำนวนไม่น้อยคิด ตรงกันข้ามเด็กที่เรียนกับพ่อแม่อยู่กับบ้านค่อนข้างจะ “ไปได้ดี” กว่าเด็กทั่วไปในการเปรียบเทียบพัฒนาการและความสามารถด้านต่างๆ เสียด้วยซ้ำ

1. งานวิจัยหลายชิ้นพบว่าเด็กจากระบบโรงเรียนบ้าน มีสัมฤทธิ์ผลในวิชาพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ดีกว่าเด็กในโรงเรียนปกติในระดับชั้นเรียนเดียวกัน อย่างไรก็ตามงานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างเล็ก จึงยังอาจไม่เป็นข้อสรุปที่ชัดเจนได้

2. งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งมุ่งไปที่การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางบุคลิกภาพอารมณ์ความรู้สึกของเด็กจากโรงเรียนบ้านเปรียบเทียบกับเด็กทั่วไป ซึ่งผลการวิจัยชี้ว่า เด็กจากโรงเรียนบ้านส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป และมีงานบางชิ้นที่ชี้ว่าเด็กเหล่านี้ค่อนข้างจะมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองมากกว่าและมีแนวโน้มที่จะมี

ปัญหาทางการปรับตัวอันเนื่องจากแรงกดดันในกลุ่มเพื่อนน้อยกว่า

3. งานที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งคือ การทำกรณีศึกษาผู้ใหญ่ 53 คนที่ได้รับการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านในวัยเด็กพบว่าทั้งหมดไม่มีใครตกงานหรือต้องพึ่งเงินประกันสังคม และที่น่าสังเกตคือในจำนวนนี้เป็นเจ้าของกิจการของตนเองอยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ร้อยละ 75 กล่าวว่า การเรียนอยู่กับบ้านเป็นการเพิ่มพูนทักษะทางสังคมให้ตน และร้อยละ 96 ระบุว่าหากย้อนเวลากลับไปได้ก็ยังคงเลือกที่จะเรียนอยู่กับบ้านอีก

ในสหรัฐอเมริกานั้น ความสำเร็จของเด็กจากโรงเรียนบ้านทำให้มหาวิทยาลัยชั้นนำจำนวนไม่น้อยหันมาให้ออกาสแก่เด็ก อันเป็นผลผลิตของการศึกษาทางเลือกแบบนี้มากขึ้น

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการเรียนการสอนตลอดจนการวัดสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาตามแบบโรงเรียนบ้านดังที่กล่าวมา นับว่าเป็นที่ยอมรับพอสมควรในหมู่นักการศึกษา สถานศึกษา และสังคม โดยส่วนรวม จากแนวโน้มความสำเร็จที่สถาบันอุดมศึกษาชั้นนำหลายแห่งในสหรัฐยอมรับเด็กจากโรงเรียนบ้านเข้าศึกษาต่อและแสดงความพอใจใน “ไฟแห่งการเรียนรู้” ของเด็กเหล่านี้ ทำให้เชื่อได้ว่าในอนาคต กระแสโรงเรียนบ้านจะพึงได้รับแรงหนุนที่ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองหันมาสนใจรูปแบบการศึกษาทางเลือกแบบนี้มากยิ่งขึ้น

ประเด็นทางกฎหมายและระเบียบการจัดโรงเรียนบ้าน

ประเด็นที่จะต้องพิจารณาจากการสังเคราะห์ประสบการณ์ของประเทศต่างๆ ในการวางกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดโรงเรียนบ้านได้ดังนี้

1. สถานภาพและการจดทะเบียน ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับสถานภาพและการแจ้งขอตั้งโรงเรียนบ้านที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายเฉพาะตัวด้วยตัวอย่างประเทศส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาหรืออาจมีสถานะเทียบเท่าโรงเรียนเอกชน ดังที่บางมลรัฐใน

สหรัฐอเมริกาปฏิบัติ ซึ่งจากสถานภาพนี้จะโยงไปถึงเงื่อนไขและขั้นตอนการจดทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐหรือการ “ขึ้นทะเบียน” ตัวเด็กไว้กับสถานศึกษาใกล้เคียง ดังเช่นบางรัฐในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาได้ทำเพื่อประโยชน์ต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างโรงเรียนกับบ้านที่จัด นอกจากนี้ประเด็นเรื่องสถานภาพและขอจดทะเบียนยังรวมไปถึงเรื่องเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่จะต้องยื่นประกอบการขอจัดโรงเรียนบ้าน ด้วย

2. คุณสมบัติพ่อแม่ ได้แก่ วุฒิการศึกษาตลอดจนประสบการณ์ความรู้ด้านการสอน

3. เนื้อหาการเรียนการสอน ได้แก่ การกำหนดเนื้อหาหลักสูตรหรือรายวิชาขั้นต่ำที่จะต้องมีตลอดจนเนื้อหาเฉพาะท้องถิ่นที่หน่วยงานการศึกษาของท้องถิ่นอาจกำหนดขึ้น เพิ่มเติม

4. การตรวจสอบ ได้แก่ การจัดครูที่ปรึกษา การตรวจเยี่ยมตามบ้าน การเก็บรวบรวมหลักฐานหรือจัดทำแฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อรองรับการตรวจสอบจากภายนอก

5. การสอบวัดความรู้ ได้แก่ การมอบหมายองค์กรที่รับผิดชอบการตรวจสอบวัดความรู้ของเด็ก การกำหนดระยะเวลาหรือความถี่ในการมารับการสอบ

สำหรับประเทศไทยกฎหมายเรื่องการจัดโรงเรียนบ้านเพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการระบุไว้ในหลายมาตราที่เปิดทางให้มีการจัด “ศูนย์การเรียนรู้” โดยครอบครัวได้ รวมถึงการกำหนดสิทธิประโยชน์ที่พ่อแม่พึงได้รับจากรัฐในการเข้ามาจัดการศึกษาทางเลือกลักษณะนี้ด้วย

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดโรงเรียนบ้าน

มาตรา 4 ว่าด้วยนิยามของสถานศึกษาที่มีความรวมถึง “ศูนย์การเรียนรู้” ที่อาจจัดขึ้นโดย “เอกชน”

มาตรา 12 ว่าด้วยสิทธิหน้าที่ทางการศึกษาที่ “ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 13 ว่าด้วยสิทธิประโยชน์ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่รวมถึงการได้รับสนับสนุนจากรัฐให้ “มีความรู้ความสามารถในการอบรมวิธีการเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือนุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล” การ “ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือนุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด” และ “การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด”

มาตรา 18 ว่าด้วยสถานศึกษาซึ่งมีความรวมถึง “ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด”

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องช่วยกันคิดต่อไปก็คือมาตรการในทางปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การกำกับดูแลการจดทะเบียนศูนย์การเรียนรู้บ้าน มาตรการสนับสนุนทางวิชาการให้แก่พ่อแม่ ไปจนถึงมาตรการตรวจสอบและติดตามด้านมาตรฐานการศึกษาทำนองเดียวกับหลายๆ รัฐในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะเป็นหัวใจสำคัญที่บ่งชี้ว่ารูปแบบการจัดโรงเรียนบ้านของไทยเราจะเดินหน้าไปได้ดีเพียงไร และรัฐจะมีมาตรการที่สมดุลเพียงไร ระหว่างการ “กำกับ” “สนับสนุน” และ “ตรวจสอบ” เพื่อเป็นการส่งเสริมเสรีภาพของบุคคล คู่เคียงไปกับการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและประโยชน์อันพึงมีต่อสังคม

ประเด็นที่สำคัญในการจัดระบบระเบียบการจัดโรงเรียนบ้าน มีดังนี้

1. รูปแบบการจัดทะเบียน โดยอาจจดทะเบียนกับโรงเรียนใกล้เคียง หรือ สถาบันการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้เป็น “โรงเรียนพี่เลี้ยง” หรือ “โรงเรียนแม่ข่าย” ให้ครอบครัวที่จัดโรงเรียนบ้าน

2. การสนับสนุนจากรัฐซึ่งอาจอยู่ในรูป “คู่มือการศึกษา” เพื่อให้เด็กจากโรงเรียนบ้านสามารถไปใช้บริการบางอย่างของโรงเรียนที่สังกัดได้ โดยนำคู่มือไปให้โรงเรียนใช้เบิกค่าใช้จ่ายคืนจากรัฐ

3. การกำหนดเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในการอนุมัติจัดโรงเรียนบ้านเช่น คุณภาพการศึกษาขั้นต่ำของพ่อแม่การไปเยี่ยมดูที่บ้านก่อนการอนุมัติการเสนอ “กรอบ” หลักสูตรให้หน่วยงานการศึกษาในเขตพื้นที่นั้นๆ พิจารณา

4. การวางระบบติดตามดูแล เช่น การไปนิเทศให้คำปรึกษาที่บ้านโดยครูพี่เลี้ยงที่ได้รับมอบหมาย

5. การจัดระบบการทดสอบความรู้ของเด็กที่เรียนอยู่กับบ้านตลอดจนเงื่อนไขระยะเวลาที่เกี่ยวข้อง เช่น ทดสอบทุกปี หรือ ปีเว้นปี

6. กลไกสนับสนุนอื่นๆ เช่น การทำเอกสารคู่มือ รายการตำราและสื่อที่ได้มาตรฐานเพื่อเผยแพร่แก่พ่อแม่ที่สนใจจะเปิดโรงเรียนบ้านด้วยตนเอง

มาตรการเหล่านี้ น่าจะเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่หน่วยงานการศึกษาของรัฐกำลังพิจารณาดำเนินการเพื่อการส่งเสริมการจัดโรงเรียนบ้านให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในสังคมให้เป็นผู้เรียนรู้ที่มีความเป็นอิสระแห่งคนให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อการแข่งขัน การร่วมมือ และการดำรงอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ได้ดียิ่งขึ้น

อมรวิชัย นาคทรพรพ

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : 2542.
- Advice for Home Educations in England and Wales. ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet (<http://www.educate.co.uk>)
- Association of Canadian Home-Based Education (ACHBE). **Canadian Homeschooling Resource**. ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet (<http://www.home-school.com>)
- Bell, D. **The Ultimate Guide to Homeschooling**. Nashville : Thomas Nelson, Inc., 1997.
- Bendell, J. **School's Out : Educating Your Child At Home**. London : Education Otherwise Association, 1997.
- Cibulka, J.G. “State Regulation of Home Schooling : A Policy Analysis, in Van Galen, J. and Pitman, M.A. **Home Schooling : Political, Historical, and Pedagogical Perspectives**. pp. 101-120.
- Clinton, H.R. **It Takes A Village**. New York : Simon&Schuster, 1996. citing Gorder, C. **Home Schools : An Alternative**, p. 42
- Darling-Hammond, L. **The Right to Learn**. San Francisco : Jossey-Bass, 1997.
- Education Otherwise-Norway. ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet จากสถาบัน Education Otherwise (http://www.netlink.co.uk/users/e_o)

- Gardner, H. **The Disciplined Mind**. New York : Simon&Schuster, 1999.
- Gorder, C. **Home Schools : An Alternative**. Arizona : Blur Bird Publishing, 1996.
- Griffith, M. **The Homeschooling Handbook**. California : Prima Publishing, 1997.
- Hamilton, E. and Hamilton, D. **Should I Home School**. Illinois : InterVarsity Press, 1997.
- Homeschooling Federation of New Zealand**. Internet Website (<http://www.homeschooling.org.nz>)
- Home Educators and the Law within Europe**. ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet จากสถาบัน Education Otherwise (http://www.netlink.co.uk/users/c_o)
- Homeschooling in France** ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet จากสถาบัน Education Otherwise (http://www.netlink.co.uk/users/c_o)
- Klicka, C.J. **The Right to Home School North Carolina**. Carolina Academic Press, 1998.
- Lines, P.M. "An Overview of Home Instruction," **Phi Delta Kappan**. 18(7) : 510-517 ; March 1987.
- Knowles, J.G ; Marlow, S.E.; and Muchmore, J.A. "From Pedagogy to Ideology : Origins and Phases of Home Education in the United States, 1970-1990," **American Journal of Education**. 100 (2) : 195-235 ; February 1992.
- National Commission on Excellence in Education. **A Nation at Risk : The Imperative for Educational Reform**. Washington, D.C. : U.S. Department of Education, 1983.
- National Commission on Teaching and American's Future (NCTAF). **What Matters Most : Teaching and America's Future**. New York : NCTAF, 1996. citing Darling-Hammond, L. **The Right to Learn**. p.21.
- National Home Education Research Institute (NHERI) **Internet Website** (<http://www.nheri.org>)
- Nikiforuk, A. **If learning Is So Natural, Why Am I Going To School ?** Toronto : Penguin Book, 1994.
- Sandberg, D. **Homelearning and Legal Considerations** ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet (<http://www.flora.org>)
- Sparks, E. **Estimated Home Educated Children** ข้อมูลจากการสืบค้นผ่าน Internet จากสถาบัน Australian Home Education (<http://homeschool.3dproductions.com.au>)
- Van Galen, J. and Pitman, M.A.(Ed.). **Home Schooling : Polical Historical, and Pedagogical Perspectives**. New Jersey : Ablex Publishing Corporation, 1991.
- Wade, A. and Wade, R. **School Is Not Compulsory**. London : Education Otherwise, 1996.